

ZÁKLADY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

prof. JUDr. V. Kratochvíl
a. r. 2010/2011

- **Trestní odpovědnost (TO)**

- **POJEM TO odvozený z obecné právní odpovědnosti:**

- **PRÁVNÍ odpovědnost (PO) = základní koncepce nabízené právní teorií:**

- **aktivní, pozitivní, perspektivní** – odpovědnost za **splnění** právní povinnosti (PP), např. v ústavním právu ...povinnosti poslance a jejich plnění ...

- **pasivní, negativní, retrospektivní, sankční, deliktní** – odpovědnost za **nesplnění** PP, např. ve správ. právu trestním odpovědnost za přešupek ...

- ***struktura deliktní PO (DPO):***

- nesplnění **primární** PP (***základ*** DPO, právní delikt)

- +

- vznik **sekundární** sankční PP (***právní následek*** základu DPO, právní sankce)

TRESTNÍ odpovědnost (TO) =

pouze negativní, retrospektivní, sankční, deliktní ...

**(základ TO /ZTO/ + právní následek základu TO /PNZTO/,
sankční, jiný ...)**

**následná sankční, či jiná kvalifikovaná reakce veřejné státní
moci na čin soudně trestný /CST/, zaměřená na jeho
pachatele, majícího povinnost se jí podrobit i za použití
donucení**

definovaná TO zahrnuje:

- **retributivní** (sankce: TOS) i **restorativní** (jiná kvalifikovaná reakce: upuštění od potrestání, narovnání) **koncepti trestní odpovědnosti** a spravedlnosti ...

- **TO může být** z hlediska požadavku naplňování funkcí TPH (zejm. individuálně preventivní a represivní, generálně preventivní) **výlučně**:
 - **subjektivní, tj. za zavinění ...** **(x objektivní, bez zavinění: ObčP)**
 - **individuální, tj. fyzických osob** (x **kolektivní**: TO právnických osob /TOPO/, průlom do TO individuální /TOI/)

Recentní řešení TOPO v ČR: 2004 - 2011:

- „Návrh zákona o TOPO a řízení proti nim“ – zamítnut v r. 2004 ...
- „Věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis ES“ ... 2008
- „Záměr...“ neprošel připomínkovým řízením, vše se vrací na počátek ... 2008 - 2010
- ČR v r. 2011 – jediná země EU, která daný problém neřeší ...
- Únor 2011 – vláda ČR projednala a schválila „Návrh zákona o TOPO a řízení proti nim“
- „Návrh“ vychází z koncepce **pravé** TOPO, jako většina členů EU (NL, F, PL, Rak atd.)
- Španělsko, Slovenská republika vycházejí z koncepce **nepravé** TOPO

Více viz:

Fenyk, J.: Základy trestní odpovědnosti a nedostatek trestnosti činu právnických osob. Právní následky trestného činu právnické osoby.

In: Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 433 n., s. 725 n.

- **Trestní odpovědnost (TO)**

- **DRUHY (FORMY) TO:**

- **základní druhy TO**

- TO jako **trestněprávní institut** = „ČST“ (ZTO) + „sankce“, „jiná kvalifikovaná reakce“ (PNZTO) ...

- TO jako **ochranný odpovědnostní trestněprávní vztah** = mezi pachatelem ČST a státem; např. vrahem a státem ...

do pojmu TO **nepatří**

ochranný mimoodpovědnostní trestněprávní vztah = mezi pachatelem „činu jinak trestného“ (ČJT) a státem; např. nepřičetným pachatelem činu jinak trestného jako vražda a státem ...

- **odvozené druhy TO**

- TO **dospělých** (podle TrZ) a **mladistvých** (podle ZSM) ...

- TO **plná** (§ 140 TrZ) a **zúžená** (§ 360 odst. 1 TrZ) ...

- TO za **přečiny** a **zločiny** (§ 14 TrZ) ...

- TO za TČ **jednorázové** a **pokračující** (§ 116 TrZ), **hromadné, trvající** ...

- TO za TČ **vojenské** a **„civilní“** ...

- **Diferenciace (DiFTO) a individualizace (InDTO) trestní odpovědnosti: podstata a praktický význam DiFTO a InDTO**
- **PODSTATA:**
 - **DiFTO = vyjadřuje pohled zákona (TrZ), tj. typizaci TO svými druhy, formami a předpoklady jejich uplatnění sleduje optimální přiblížení se (právě na úrovni typové) k jejímu subjektu (pachateli) a ČST, z hlediska viny a sankce, či jiné kvalifikované reakce na ČST**
 - k tomu slouží v TrZ jako **předpoklad a forma DiFTO** např.:
 - **kategorizace** TČ (§ 14 TrZ: přečin - zločin),
 - **klasifikace** TČ (§ 116: pokračování v TČ – jednorázové TČ)
 - **InDTO = vyjadřuje pohled na jednotlivého pachatele a ČST v rámci DiFTO se v jednotlivé trestní věci TO přibližuje na úroveň individua z hlediska viny a sankce, či jiné kvalifikované reakce na ČST**

PRAKTICKÝ VÝZNAM DiFTO a InDTO:

... bez DiFTO a InDTO nelze uvažovat o efektivním naplňování funkcí TPH, protože nediferencovaná a nedostatečně individualizovaná TO je diskvalifikovaná a jako taková nefunkční

„... nelze střílet stejným kalibrem (tj. nediferencovaně) na slona i kolibříka ...“

ČIN SOUDNĚ TRESTNÝ (ČST)

čin natolik společensky škodlivý, a proto postihovaný výlučně trestním soudem, podle TPH
druhy ČST: trestný čin /přečin – zločin/ dospělého (TČ)

a

provinění mladistvého (PrV)

TRESTNÝ ČIN = jako základ trestní odpovědnosti, viny, de lege lata
NUTNO ROZLIŠOVAT:

POJEM (definice) trestného činu:

charakterizuje ... **POVAHU** ... trestního bezpráví

§ 13 odst. 1 TrZ definuje trestný čin a tím i povahu trestního bezpráví **formálně:**

„Trestným činem je **protiprávní** čin, který trestní zákon označuje za **trestný** a který **vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.**“

POJETÍ (koncepce) trestného činu:

má přímý význam pro **ROZSAH**, limitaci trestního bezpráví

§ 12 odst. 2 TrZ limituje povahu trestního bezpráví **materiálně:**

„Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky (**NATOLIK**) škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“

tj. s oporou o *společenskou škodlivost* (trestního) případu, která je východiskem **zásady subsidiarity trestní represe**

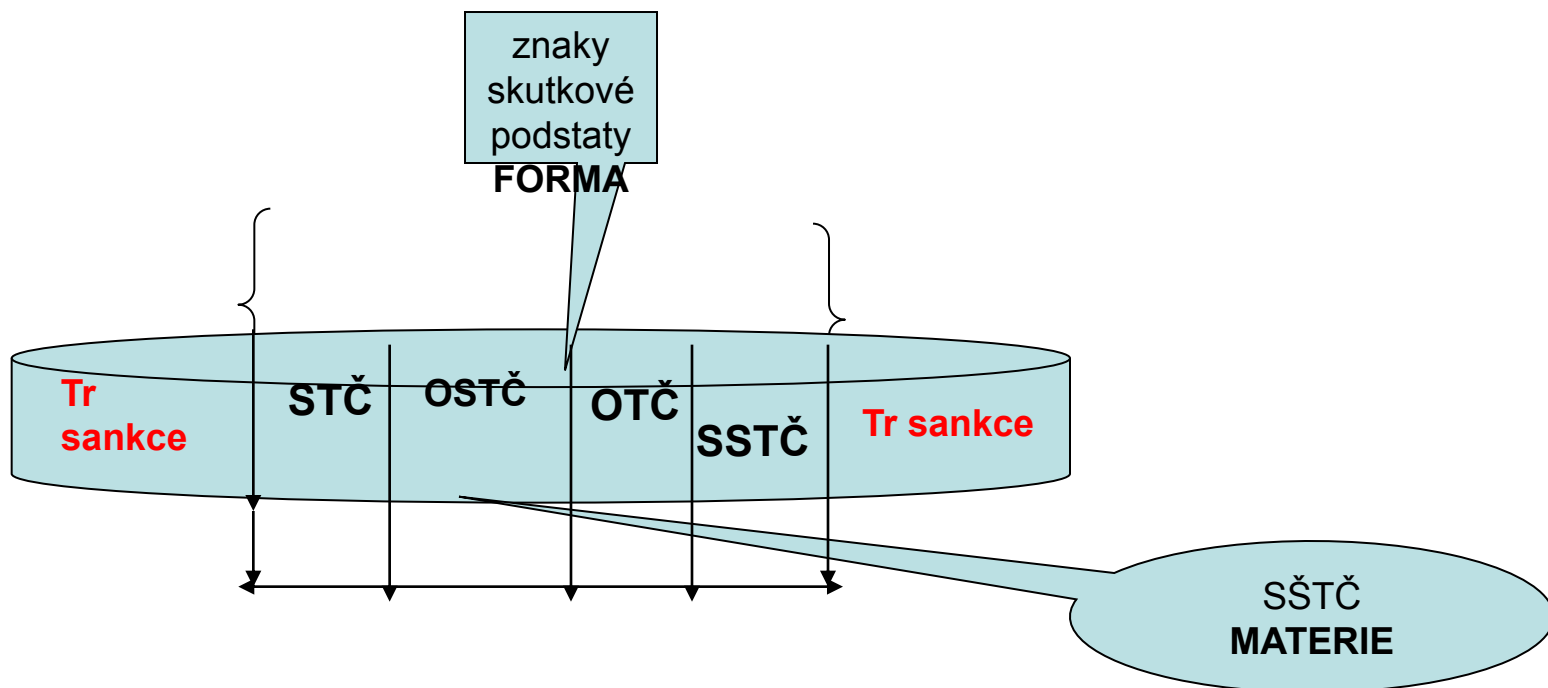
jde o pojetí **kombinované: formálně-materiální**

významné při *interpretaci* a *aplikaci* platného a účinného TrZ, jen při řešení otázky *viny* při úvaze o trestní sankci, či jiné kvalifikované reakci platí **materiálně-formální pojetí lato sensu**, z hlediska trestu

Pojetí TČ **formálně-materiální**

vyplývá z:

§ 12/1- z. nullum crimen, § 13/1- formální definice pojmu TČ, § 12/2 – z. subsidiarity tr. represe – opřena o společenskou škodlivost „případu“
(SŠTČ)

TRESTNÝ ČIN

zákonné vymezení:

§ 12 odst. 1 TrZ:

„Jen trestní zákon vymezuje **trestné činy** a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.“

§ 13 odst. 1 TrZ:

„Trestným činem je **protiprávní** čin, který trestní zákon označuje za **trestný** a který **vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně**.“

§ 111 TrZ:

„Trestným činem se rozumí jen **čin soudně trestný**, (tj. dokonaný) a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též **příprava** k trestnému činu, **pokus** trestného činu, **organizátorství**, **návod** a **pomoc**“

§ 12 odst. 2 TrZ:

„Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“

teoretické („učebnicové“) vymezení vycházející z formálně-materiálního pojetí:

Trestný čin je protiprávní čin, který konkrétně vykazuje trestním zákonem (§ 110: TrZ, ZSM) diferencovaně stanovený typový charakter a stupeň jeho společenské škodlivosti, vyjádřený v jeho skutkové podstatě pomocí znaků subjektu, objektivní stránky, objektu a subjektivní stránky, za nějž tento zákon stanoví trest, ochranné opatření nebo opatření

Např.: § 219 TrZ – zatajení věci hodnoty minim. 5.000,- recidiva **není** znakem STČ § 50/1, b) – přestupek zatajení věci v hodnotě 4.500,- spáchaný recidivistou

Bude-li s ohledem na SŠ činu zvýšenou v důsledku recidivy posouzen jako TČ, bude to v rozporu s formálně-materiálním pojetím TČ, neboť recidiva tu je významná jen při ukládání sankce, **nikoli** z hlediska viny ...

Kategorizace trestných činů

trestné činy dospělých (§ 14 TrZ): ***bipartice***

přečiny

jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let; např.: § 273/4, § 205/1 písm. a) TrZ

ot., zda všechny nedbalostní TČ odpovídají jen díky formě zavinění typové závažnosti právě přečinů ... ?

zločiny (zvlášť závažné + ostatní)

jsou všechny trestné činy, které ***nejsou*** podle trestního zákona přečiny; zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby **nejméně deset let**; např. § 140/1 (10 – 18 OS) TrZ; ostatní zločiny; např. § 142 (3 – 8 OS) TrZ;

provinění mladistvých (§ 6/1 ZSM): ***monopartice***

TČ spáchaný mladistvým se nazývá **proviněním**, nejde o další kategorii vedle TČ ...

provinění se dále žádným způsobem **nekategorizují** (čl. 32/1 LZPS)

např.: provinění vraždy, § 140/1 TrZ; krádeže, § 205/1 TrZ (§6/1 ZSM) ...

Funkce kategorizace trestných činů

trestně-politická

diferencované právní vymezení **rozsahu trestního bezpráví** z hlediska viny a trestu, též ve vztahu k oblasti **mimotrestní** (správní právo trestní ... X absence obecných zákonných kritérií společenské škodlivosti činu jako kritéria odlišení ČST a přestupku) ...

vytvoření, rozšíření prostoru pro uplatnění **trestněprávních** a **trestně procesních** alternativ (alternativní tresty, procesní odklony) ...

legislativně-technická

diferencované právní vymezení podmínek viny a trestu v zákoně, pokud možno **přehledným, srozumitelným a jednoduchým** způsobem ...

Pozn.:

*Tr. zák. 140/1961 Sb. deklaroval **monopartici** TČ, reálně však nabízel bohaté a celkem nepřehledné množství různě funkčních kategorií TČ ...*

Vybrané problémy kategorizace TČ:

A)

§ 272/1 TrZ **úmysl.** obecné ohrožení, 3 – 8 TOS = zločin (ostatní)

§ 272/2, c) TrZ **nedbalost.** škoda velkého rozsahu, 8 – 15 TOS = zločin, nebo přečin ?

DZ:

Úmyslným trestným činem ve smyslu osnovy TrZ jsou nejen ty zločiny a přečiny, k jejichž zvlášť přitěžujícím okolnostem se vztahuje úmyslné zavinění, ale i **ty trestné činy, u nichž se úmysl vztahuje jen k základní skutkové podstatě**, zatímco ve vztahu k příslušné *zvlášť přitěžující okolnosti* se vztahuje jen **nedbalost.**

v případě § 272/2, c), půjde o zločin (zvlášť závažný)

B)

§ 360 odst. 1 TrZ – opilství, **úmyslná forma**, 3 – 10 TOS = zločin, nebo přečin ?

- rozhodující pro určení kategorie TČ bude sazba TOS stanovená za **trestný čin opilství (3 – 10 TOS)**, /§ 14/ anebo za čin jinak trestný spáchaný ve stavu nepřičetnosti ?

- § 14 TrZ hovoří o trestní sazbě za **TČ**, nikoli za ČJT

- tedy = *zvlášť závažný zločin opilství* bude ve všech případech, bez ohledu na trestnost ČJT

- podle Velkého komentáře:

bude-li trest ukládán v sazbě 3 – 10 TOS, půjde o *zvlášť závažný zločin opilství*, bude-li ukládán v sazbě nižší než 3 – 10 TOS, odpovídající úmyslnému ČJT jako přečin, půjde o *přečin opilství*

- **rozhodující je tedy sazba TOS i za ČJT, nikoli jen za TČ**

např.: ČJT jako krádež (§ 205/4 TrZ, 2 – 8 TOS) = *zločin* opilství

ČJT jako krádež (§ 205/1 TrZ, 0 – 2 TOS) = *přečin* opilství

Vybrané problémy TČ

pokračujících, hromadných, trvajících

(jejich protikladem jsou TČ **jednorázové)**

TČ pokračující (§ 116 TrZ, POTČ)

pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, *byť i v souhrnu*, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku

dílčí útok(DÚ): faktické jednání pachatele; vniknutí do bytu násilím v dílčím úmyslu krást ...

jednotný záměr: daný před činem, představa pachatele krást na pokračování, integrující DÚ-y v jeden TČ ve smyslu TPH, neztotožňovat s úmyslem spojeným s jednotlivým DÚ ...

naplňování, *byť i v souhrnu*, skutkové podstaty stejného TČ:

DÚ-y musí naplnit SkP téhož TČ tak, že každý DÚ = TČ (POTČ *ve vlastním smyslu*)

DÚ-y teprve ve svém *souhrnu* naplní SkP TČ (POTČ jako *forma hromadnosti*),

Např.: DÚ-y v podobě § 205/1, a) TrZ, nebo § 50 PZ, v důsledku sčítací zásady vyústí v § 205/3 TrZ, resp. přestupky v TČ podle § 205/1 TrZ ...

stejný nebo podobný způsob provedení: stejnorodý způsob spáchání ...

blízká souvislost časová: čím složitější TČ, tím delší rozpětí mezi DÚ-y ...

souvislost v předmětu útoku: jiní nebo titíž lidé nebo jiné či tytéž věci ...

POTČ je jediný skutek a jediný TČ podle TPH

nutno odlišovat DÚ podle § 116 TrZ a DÚ podle § 12/12 TrŘ, kde je DÚ samostatným skutkem

TČ hromadné

TČ hromadné (§ ...TrZ) HTČ, bez zákonné definice

HTČ se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé **dílčí útoky** vedené **jednotným záměrem** naplňují skutkové podstaty **různých** TČ, kdy hromadnost je **znakem** skutkové podstaty TČ

DÚ a **jednotný záměr** = **platí totéž, co u POTČ**

DÚ-y naplňují skutkové podstaty **různých** TČ: § 205, § 209, § 219 ...

např.: § 279/1, 3 písm. b) TrZ, vyžaduje hromadění zbraní ..., jedna zbraň, TČ podle § 279/1 TrZ ... nikoli hromadný

hromadnost je **znakem** skutkové podstaty:

podstata SŠ a trestnosti HTČ spočívá ve spáchání zákonem požadovaného ***kvanta*** DÚ, nestačí jen DÚ jediný ...

HTČ je jediný skutek a jediný TČ podle TPH

TČ trvající

TČ **trvající** (§ ...TrZ) TTČ, bez zákonné definice

TTČ se rozumí takové jednání, jež spočívá ve **vyvolání** a **udržování** protiprávního stavu, popř. jen v jeho **udržování**, kdy trvalost je **znakem** skutkové podstaty TČ

na rozdíl od POTČ a HTČ se **TTČ nerozpadá na DÚ-y**, nýbrž požaduje **kontinuální činnost** ...

např.: § 274 (vykonává), § 283 (přechovává), § 302 (týrá) ...

trvalost je **znakem** skutkové podstaty:

podstata SŠ a trestnosti TTČ spočívá v **udržování** protiprávního stavu, nikoliv jen v jeho pouhém vyvolání

TTČ je jediný skutek a jediný TČ podle TPH